

Saksframlegg

FOREBYGGING AV UØNSKEDE SVANGERSKAP

Arkivsaksnr.: 05/03078

Forslag til innstilling:

1. Arbeidet med forebygging av uønskede svangerskap videreutvikles som framstilt i saken og tydeliggjøres i revidering av forebyggendeplanen og i plan for kompetanseutvikling for barne- og familietjenesten.
2. Trondheim kommune søker om midler gjennom den statlige Handlingsplanen for forebygging av uønskede svangeskap, for å styrke tilbudet ved Midtbyen helsestasjon for ungdom.
3. Trondheim kommune åpner ny helsestasjon for ungdom på Byåsen videregående skole høsten 2005.

Bakgrunn

Bystyret vedtok 11.12.2003 under Bystyrets budsjettbehandling følgende verbale vedtak:

”Som et ledd i tiltak for å forebygge uønskede svangerskap ber bystyret om en sak fra rådmannen, som inneholder forslag til hvordan Trondheim kommune kan styrke sitt kommunale tilbud om råd og veiledning for å forebygge uønskede svangeskap. Saken skal inneholde forslag til hvordan man innen kommunens fastleigeordning, ved helsestasjonene, innen seksualundervisningen i skolen og ved eventuelle institusjoner, kan styrke tilbudet om rådgivning. Saken skal også inneholde en vurdering av om opprettelsen av en egen klinikk for seksualopplysning kan være hensiktsmessig for å styrke dette tilbudet.”

I formålsparagrafen i lov om svangerskapsavbrudd heter det at...”Samfunnet skal så langt råd er sikre alle barn betingelser for en trygg oppvekst. Som ledd i dette arbeidet skal samfunnet sørge for at alle får etisk veiledning, seksualopplysning, kunnskaper om samlivsspørsmål og tilbud om familieplanlegging, for dermed å skape en ansvarsbevisst holdning til disse spørsmål slik at antall svangerskapsavbrudd blir lavest mulig”.

Regjeringen har i 2004 lagt fram en handlingsplan for forebygging av uønskede svangerskap for perioden 2004 – 2008. Handlingsplanens hovedmål er å redusere aborttallene. Planen viser til strategier og prinsipper for arbeidet, hovedmål og innsatsområder for perioden, og handlingsplanen skal bidra til å styrke kommunens arbeid med forebygging av uønskede svangerskap. Handlingsplanens mål er en fortsatt nedgang i antall svangerskapsavbrudd, og at alle skal ha et best mulig utgangspunkt for å planlegge svangerskap og ha et trygt seksualliv. Det er bevilget vel 21.6 mill. kr til forebygging av uønskede svangerskap og abort.

Status

Abortstatistikken for 2002 viser at det ble gjennomført vel 13500 svangerskapsavbrudd i Norge. Det er det laveste aborttallet siden 1980. Forskning viser at ikke-etablert fast parforhold er blant de viktigste årsaker til svangerskapsavbrudd hos kvinner.

En førstegangsfødende kvinne er i Norge i dag ca. 30 år. For 25 år siden hadde nærmere 60% av alle unge kvinner fått barn ved fylte 25 år. I dag er det kun litt over 30% som har fått barn ved fylt 25 år.

Statistikken viser en reduksjon i svangerskapsavbrudd blant kvinner 15 – 19 år. I 2001 var det 18.8 svangerskapsavbrudd per 1000 kvinner, I 2002 var det 16,9 svangerskapsavbrudd per 1000 kvinner. Sør-Trøndelag fylke ligger under landsgjennomsnittet. Kvinner 20 – 24 år er den aldersgruppen som har hatt den høyeste abortraten siden tidlig på 1980-tallet. I 2002 var raten i denne aldersgruppen 26.8 svangerskapsavbrudd per 1000 kvinner.

Felles forebyggende innsats overfor befolkningen foregår i hjem, barnehage og skole. En spesifikk innsats for gruppen under og over 20 år krever ulik tilnærming. For de under 20 år er innsats i grunnskole og videregående skole en innsats som vil nå nesten hele målgruppen. Dette er annerledes for ungdom mellom 20 og 24 år, som enten befinner seg i arbeidslivet eller som studenter.

Innsatsen i arbeidet vil først og fremst være primærforebyggende, dvs. bidra til å hindre uønsket graviditet. Det legges også vekt på sekundærforebyggende tiltak til gravide og par som vurderer svangerskapsavbrudd, og på å sikre likhet i tilbudet om veiledning og informasjon i forbindelse med svangerskapsavbrudd.

Trondheim kommune

Forskning viser at god kunnskap og et positivt forhold til egen kropp og seksualitet er avgjørende for å utvikle en trygg og seksuell identitet. Utvikling av tillit og trygghet starter ved fødselen gjennom at foreldre og omsorgspersoner viser barnet omsorg og dekker barnets primærbehov. Trygghet på egen identitet er en forutsetning for å kunne treffe selvstendige og reflekterte valg om seksualitet og samliv. Nøkkelbegreper er autonomi og mestring – å ha ansvar for å bestemme og ivareta egen seksuell helse. En slik tilnærming vil kunne bidra til utsatt seksuell debut, mer forpliktende holdninger til seksuell omgang, bedre prevensjonsbruk og føre til færre uønskede graviditeter. Dette kan også bidra til større bevissthet om hvordan unngå smitte med seksuelt overførbare infeksjoner.

Fastlegen

Alle ungdommer har en fastlege, som ungdommer oppsøker for å få råd og veiledning om prevensjon og seksualopplysning. Fastlegene når også de ungdommene som allerede er blitt gravide og som eventuelt vurderer abort. Fastlegen har en viktig rolle som veileder for den gravide før og etter en abort og for å forebygge flere uønskede svangerskap. Konsultasjon hos legen koster penger, som kan være et hinder for at ungdom oppsøker sin fastlege.

Svangerskapsomsorgen

Svangerskapsomsorgen ytes av fastlegen og jordmor. I Trondheim har vi jordmortjeneste i alle bydeler, og det er stor etterspørsel etter tjenestene. Tjenesten er lokalisert i helsestasjoner. Jordmødrene har god kompetanse på seksualitet og prevensjonsmetoder, og bidrar med veiledning om samliv, seksualitet og prevensjonsveiledning til kvinner i graviditeten og etter fødsel.

Skolehelsetjenesten i samarbeid med skolen

I Trondheim er skolehelsetjenesten organisert i Barne- og familietjenesten, tiltak. Skolen og skolehelsetjenesten samarbeider om undervisning, råd og veiledning overfor ungdom i ungdomsskolen og i videregående skole om kropp og seksualitet. (Det vises til Program for skolehelsetjenesten) Skolehelsetjenesten følger også opp grupper av elever og enkeltelever i forhold til svangerskapsforebygging.

De fleste helsesøstre har etterutdanning i forhold til forebygging av svangerskap i 2003-2004, og har rett til å skrive ut resept på P-piller for jenter mellom 16-19 år. Disse P-pillene er gratis for ungdommene. Dette gir lettere tilgjengelighet til prevensjon som et forebyggende tilbud for å hindre uønskede svangerskap. Gratis kondomer er også tilgjengelige i skolehelsetjenester og Helsestasjon for ungdom. Medisinerstudenter har et program for forebygging av uønskede svangerskap som benyttes av enkelte skoler.

Trondheim kommune har i samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune og Fylkesmannen gjennomført prosjektet "Økt kroppsforståelse hos elever og lærere i videregående skole" over en periode på 3 år. Skolehelsetjenesten ble supplert med en fysioterapeut, og det er gjennomført ulike tiltak for å jobbe med kroppsforståelse og sette egne grenser. Prosjektet er avsluttet, men videreføres i en ny form på de skolene som har meldt sin interesse for å føre tiltakene videre etter prosjektperioden.

Helsestasjon for ungdom i Midtbyen, på Saupstad og Rosten, og oppsøkende helsesøster på Byåsen. Helsestasjon For Ungdom (HFU) startet sin virksomhet høsten 1991. Før den tid fantes en klinikk for seksuell opplysning i Midtbyen.

Tilbudet ved HFU er gratis. HFU finnes tre steder i byen, ved Midtbyen helsestasjon, Rosten helsestasjon og Saupstad helsestasjon. Unge kommer til HFU med ulike bekymringer, små eller store:

Trondheim kommune

Prevensjonsbehov, graviditetsangst, psykososiale problemer, spiseforstyrrelser, fysiske plager og rusproblemer blant annet. HFU er et lavterskeltilbud hvor målsetting er å kunne møte unge i forhold til den "bestilling" de har, fordomsfritt og livssynsnøytralt. Målgruppen er unge mellom 13 og 20 år. Alderen har blitt satt ned fra 23 til 20 år etter stor pågang og liten mulighet for å dekke etterspørselen.

Med dagens ressurser er det liten mulighet for langvarig oppfølging av ungdommer. HFU oppfordrer ungdommene til å bruke fastlege og gir informasjon om fastlege-ordningen til studenter. HFU henviser ofte videre til skolehelsetjenesten, til psykolog og til St. Olavs Hospital.

Per i dag har HFU Midtbyen helsesøstre/jordmødre i til sammen 55% stilling, en helsesekretær i 20% stilling og to leger i til sammen 16% stilling. Åpningstid er mandager og onsdager kl. 16.00-19.00. I 2003 hadde HFU 1942 registrerte konsultasjoner. Mange ungdommer snur i døra fordi det er for fullt ved HFU så behovet er større enn det som kan dekkes i dag.

HFU Saupstad og Rosten har helsesøstre i til sammen 30% stilling, og en lege i 10% stilling. Åpningstid er mandager kl. 16.00-18.00 (Rosten) og onsdager kl. 16.00-18.00 (Saupstad). I 2003 hadde disse to HFU ca. 750 registrerte konsultasjoner.

Majoriteten av brukerne har bostedsadresse i nærområdet. Begge HFU har de siste ganger i høst hatt ungdomsarbeider/barnevernkonsulent tilstede for eventuelle samtaler. Det vil ta noe tid før tilbudet blir godt nok kjent og benyttes.

Byåsen har oppsøkende helsesøster, som deltar på ungdommens arena på fritidstilbud på skolene, på turer og utflukter for ungdommer og er tilgjengelig for samtaler, råd og veiledning individuelt og i grupper.

Ungdomsbasen

Ungdomsbasen gir rådgivning til alle ungdommer de kommer i kontakt med og der det enten blir etterspurt av ungdommen eller der ansatte ser at det kan være behov for rådgivning. Det gjelder også seksualitet, og derfor også forhold rundt graviditet og evt. abort. Det gjelder både jenter og gutter. Prevensjonsveiledning til gutter er aktuelt område.

På Ungdomsbasen tilbys jentene å ta graviditetstester og de følges av samtaler rundt resultatet, dvs om en evt. graviditet eller om videre prevensjonsbruk. Jentene henvises videre til Helsestasjon for ungdom eller fastlege ved graviditet eller tvil om graviditet.

Ungdomsbasen har i mange år mottatt midler fra staten på ulike programmer til forebyggende prosjekt og mottar nå midler fra handlingsplanen i samarbeid med Rosenborg skole og helsesøster på skolen. Prosjektets tittel er "Prosjekt Ungdom, Kropp og Seksualitet - PUKS". Her får alle 9.klassingene informasjon fra helsesøster, besøk fra Ungdomsgruppa i LLH og en dag med drama og informasjon på Ungdomsbasen. Den siste dagen brukes til refleksjon og diskusjon rundt følelser og tilknyttes repetisjon av faktakunnskap og prevensjonsveiledning. I høst har Ungdomsbasen gjennomført opplegget for 10.klasse ved Spongdal skole og vurderer å søke om mer penger fra Handlingsplanen for å inkludere flere skoler i arbeidet.

Nettsider og informasjonstelefoner

Det er opprettet flere nettsider hvor ungdom kan søke på nettet og få informasjon, stille spørsmål og debattere seksuelle spørsmål. Sidene er godt besøkt av ungdom, eks. ung.no, SUSS.no (senteret for ungdomshelse, samliv og seksualitet) og klaraklok.no. Det er også informasjonstelefoner hvor ungdom kan ringe inn eller sende sms-meldinger.

Trondheim kommune

Studentsamskipnaden i Trondheim gir helsetjenester for studenter i form av legehjelp, som er tilknyttet fastlegeordningen i kommunen og psykososial helsehjelp, hvor det er tilsatt sosionomer, psykiatriske sykepleiere, psykologer. Tjenesten tilbyr rådgivning/veiledning, kortvarige behandlingstilbud og gruppeterapi.

Amathea

Stiftelsen Amathea er en rådgivningstjeneste som tilbyr gratis rådgivning/veiledning til kvinner og par som er blitt uplanlagt gravid. Amathea er landsdekkende, og har lokalkontor i Trondheim. Stiftelsen er finansiert ved hjelp av offentlige midler. Trondheim kommune gir offentlig støtte til stiftelsen, som har 26 års erfaring på dette området

Styrking av tilbudet

For å kunne måle resultater av den forebyggende innsatsen overfor ungdom utarbeides det en helseundersøkelse som skal gjennomføres i grunnskolen og i videregående skole med spørsmål om oppmøte på skolen, trivsel (mental helse), fysisk aktivitet, rus/tobakk, kosthold, ulykker, kropp og seksualitet og vaksinasjon. Undersøkelsen skal gjennomføres årlig for å vurdere måloppnåelse. Spørsmålene om kropp og seksualitet omhandler samleie, informasjon om kropp og seksualitet, bruken av prevensjon, graviditet og abort. Resultatene vil gi skolene og helsetjenestene viktig informasjon om råd og veiledning oppleves som nyttig og gi tilstrekkelig informasjon til å jobbe mer målrettet.

Helseundersøkelsen starter opp høsten 2005 i Trondheim. Det er innledet et samarbeid med ung-hunt/hunt forskningssenter og NTNU, som gjennomfører helseundersøkelser i Nord-Trøndelag (HUNT-undersøkelsen).

For å nå fram med budskapet i undervisning og veiledning overfor elevene er det viktig å trekke elevene inn i planleggingen og benytte de uttrykksmidler som elevene er interessert i å uttrykke seg gjennom som teater, dans, drama og video. Dette kan utvikles mye mer hvor elevene selv kan stå for formidlingen av budskapet til hverandre. Vi vet av erfaring at det kun er 5- 10% av veiledningen som formidles som når fram til målgruppen og fører til endret atferd

Kompetansen hos helsepersonell bør styrkes ved at ansatte i kommunen deltar på etter- og videreutdanningskurs ved høgskoler og universitet. Vel så viktig som faktakunnskap er økt kompetanse i veiledningsmetodikk til alle grupper av ungdom.

På Byåsen videregående skole er det lagt til rette for å opprette en helsestasjon for ungdom, som kan ha åpent en ettermiddag i uka. Det taes sikte på å iverksette tilbudet ved skolestart høsten 2005.

Oslo har en egen klinikk for seksuell opplysning og er landets største prevensjonsklinikk for ungdom. Fire kvelder i uka, mandag til torsdag har Klinikken åpent for gratis konsultasjoner hovedsakelig for ungdom i aldersgruppa opp til 25 år. Da er tre leger og to sykepleiere på vakt fra klokken 16 - 20. Trenger ungdom hjelp med prevensjon, graviditet, abort, sjekk for seksuelt overførbare infeksjoner eller har seksuelle problemer, kan de komme til Klinikken i åpningstiden. Det er ingen timebestilling på klinikken, ungdom trekker kølapp når de kommer. Tilbudet er gratis (finansiert av Oslo kommune), men ungdommen bør beregne seg god tid pga. mange besøkende.

Dette tilbudet er tilnærmet det samme som Trondheim kommunens helsestasjonstilbud for ungdom i Midtbyen både når det gjelder tjenestetilbud, kompetanse, ventetid og kapasitet. Helsestasjon for ungdom

Trondheim kommune

i Midtbyen er godt kjent og brukt, og tilbudet kunne vært utvidet for å redusere ventetiden for de besøkende.

Konklusjon

Aborttallene i Trondheim går ned, og utviklingen er positiv. Aborttallene kan reduseres enda mer ved at råd og veiledning for ungdom blir enda bedre ved at ungdom i større grad trekkes inn i forberedelsene og gjennomføringen av tiltakene slik at tilbudene blir mer treffsikre overfor målgruppen.

Spørsmål omkring seksualitet og graviditet, som berører alle i aldersgruppen, mener rådmannen fortrinnsvis bør ivaretas i tverrfaglige miljø som har en helhetlig tilnærming til ungdommen og deres livssituasjon.

Helsestasjon for ungdom i Midtbyen bør øke sin kapasitet for å bli i stand til å gi konsultasjoner til de ungdommene som oppsøker den. Helsestasjonen ligger midt i byen, er svært tilgjengelig for alle ungdommer, har et godt rykte og lett å benytte. Det er ikke satt av midler til å øke kapasiteten på Midtbyen helsestasjon, men kommunen vil søke om midler gjennom den statlige Handlingsplanen for forebygging av uønskede svangerskap for å utvide tilbudet, bl. a. med et eget tilbud til gutter.

Rådmannen vurderer at det ikke er behov for å opprette en egen klinikk for seksualopplysning og at strategien er å videreutvikle eksisterende hjelpeapparat.

Rådmannen i Trondheim, 25.01.05

Jorid Midtlyng
kommunaldirektør

Mette H. Berntsen
rådgiver